

Տերալմու սկսած է մախերգամբը շրաշարժ
երգլամին վրայ :

ՏԻՎԵԼԻՆՈՎ (երկու պահապաններու, ցոցնե-
լով վառահիտսը սեղանին տակը) . Դո՛ւրս առկէ
սա խոլընդուալ :

Երկու պահապանները դուրս կ'ենլնմ ծախու-
կողիդ դռնով՝ և կը փոխարքենմ Վասիլիուրը զվնով :

ՊԱՐԲԻՍՍ . Ողջ էր . արդ՝ որ դէնով է՝ կարծես
թէ ողջ է :
ՏԻՎԵԼԻՆՈՎ . Լուսթիւն : Վարադարը կ'իջնէ...

Գորբիսա թլմնելին կը վազէ, կ'առնէ ոտնա-
փող մը և կ'իջէ Բակրոսի սեղանին վրայ արծա-
հարկի սեղը : Սաղորս կ'արթննայ :

Վարադարը իշած է և բացած է ներքոի ծա-
տրոնով խաղետը :

Այդ կը տեսնուի խորը բոլոր մնայուն տե-
սարամը ամբողջովն, արքունական դռնով՝ ուրիշ
երկու փոքրագոյն դռներու մէջն : Խաղետովն
ստիպարովն կը քալ ձրամայ Աթենասի Մեհեանը՝
դրսմ տեսնուած : Մեհեանովն առջն կցած է՝
երեք ստաղմամներու վրայ՝ սեղանը Աստուածու-
հինն արծանովը, Կուսքը ձեռքը պղծմէ վահան
մ'ունի՝ որուն վրայ քամրակուած է Միդուսայի
զլուխը : Միւս կողմին երկայնքը կը տարածուի
Մեհեանովն կամարակալը :

(Կը շարունակէ ջրաշարժին մախերգամբը) :

Ձախակողմը՝ ողորդական ամն մը՝ պարու-
րուած երկայն սեւ վերալուի մը մէջ, կ'ընդ-
գրիէ երգողներովը Աթենասի արծանը, իր դի-
մակին թրանը լայնափետեկ է և մագելը խո-
զամաստեւ ցցուած են ճակատին վրայ : Այլ կողմը՝
գաւթին սիններուն միջնէ կը տեսնուին, երկըմ-
ցած գետնի վրայ, սուգուած խոր թմրելի մը
մէջ՝ ճիւղապին ղէմքեր : Հագած են կարմ պարե-
զատ մը սեւ ծիրամի գոտիով, գուլգամներին
սինչեւ արեւմբներուն կէտը : Իրենց դիմակները
արդուած են արիւնով և լեղկով, և տեսնուին
ժողովմը կ'ազլենմ . մագելնուն մէջ խառնուած
օձնդն համզոյցներ կը շրջապատեն ամոնց վիզը և
Արդեաններուն մնալ կ'ածառալ մատմեր ունին :
Թատերական քաժամուսնէ և տեսարանէն և
Պարին ամսովոր կեցուածքն կը ճամջցուի Ո-
րեստեամ Եւսենեաները :

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒՄԵՆԵԱՆ (յես ճնարաբախի՝ կը հրէ
քովի ճնացողը) . Արիւնքի, ելի՛ր :
ՈՒՐԻՆ ԵՒՄԵՆԵԱՆԵՐ (արքնմալով մեծ
դժկամակնարեսար և իրենց ալ ցնցելով՝ ռարիշ
ճնացողները) . Արիւնքի, ելի՛ր :
ՈՒՐԻՆ ԵՒՄԵՆԵԱՆԵՐ . Եարժէ . Թառաւ ճուշդ :
ԱՌԱՋԻՆ ԵՒՄԵՆԵ . Վախի փախաւ դուք :
ՄԵՒ ՊԱՆԻՆ (տաքի ելելով, շտաք գալով յամբ-
օրեմ) . Փնտռենք :
ԱՐԱՐԻՆ . Փնտռենք :

ԱՌԱՋԻՆԵՐԸ (ծած դէպ ի գետին ճողը հո-
տադարալով) . Առ հետք մըն է :

ԱՄԻՆԵՐԸ . Հետեւիք :
ԱՌԱՋԻՆԵՐԸ . Արեւին հոսը զիս իրեն կը
ձգէ : (Որեստեար նշմարելով) . Հնն է . հնն ,
նայէ :

ՄԵՒՆԵՐԸ . Ապաւնէ մը դառա :
ԱՄԻՆԵՐԸ (խառնելով խելայեղ դէպ ի Որես-
տեար) . Որեստէն :

ԱՌԱՋԻՆ ՌՈՒՄԲԸ . Ի զուր Աստուածուհին
սեղանին կը փաթթուի :
ՄԵՒՆԵՐԸ . Աղբքներդ ծերանի ողակէզ մը
պիտի բնենք Պղաւտահին :

ՈՐԵՍՏԵԱ (ԵՒՄԵՆԸ) . (տաքի կ'ենլի քայք միշտ
ցգոյնաշաւով արձանին դպչելէ, կը ցուցնէ ձի-
քենիի ոտս մը, կը ղնէ քայն Աստուածու-
հինի տաքը : Այն շարժումներն ընկնոն ասունմ՝
կը ջանայ ներսն վերադառնալ ծածկել հա-
գած ոսկին ոչ յակիմքը . ողորդական կոչիկը
շատ կը բարձրացնէ իր հասակը : Յետոյ, մեծ
ձիդարեսար լախիվելով մեծալնքը ոտանառ-
րին ելեալը, կը սկսի) .

« Կըքիք պատիժն : Ապրդոն ներսմ շուրհեց
աղեհարկուսին :

Ձընչէ ամէն մարդկային գործ ծամանակն :
Արդ ես ամբիծ

Վերջենլով ձեռքըս քեզի, Աստուածուհի,
յալող վանկով

Քեզի կը կարգամ՝ պաշապանուհիդ դու, ո՛վ
Պալլաս :

(Արտասանելով վերջին խօսքերը՝ կը մօտե-
ցնէ ար ամսունմատը շրթանքներուն՝ երկրպա-
գողի մը պէս :

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒՄԵՆԵԱՆԵՐԸ
Աստուածուհին բլբլբ պիտի չըբլբկէ :
Ո՛չ, երակները ճուշ ծրծիկ կ'ուզենք մենք :
Ունայ վրադ խելայեղ երգը մսի :
Այն երգը որ կը շըբլբայէ հոգիներն :

Եւսենեաները կը շրջապատեն սեղանն ու Ո-
րեստեար :

Գորբիսա կը շարունակէ ոտքով ամսմակ վար-
նել ոտնալողովն վրայ, և առաջնորդել Պարին
սլմնարկներով :

ՊԱՐ
Մ՜այր, Մ՜այր Խաւար, ո՛վ զուր որ զիս ըստեղ-
ծեցիք

Որ մարդապաւնը պատժեմ
Քեզ կը խօսիմ կ'ուզէ աւարս յալըշտակել
կ'ուզէ փրկել Լաքսիսս ան՝ որ պէտք է հոս
Դաւն ձեռքովս սերի ելելու մայրապաւնն :

Մարդապաւնին վրասն արդէն
Մուշկին երջն արհաւիրքի
Կը մըբնէ, կը մըբնէ, կը մըբնէ

Եւսենեանց երգն ահագնազույ,
Երգն անխիթան որ հոգիներն կը շըբլբայէ :

Վերջէն Պարին առաւ ինձ վիճակս անան-
ցական

Հետեւեալ արիւնքներն
Հետքին մարդուն, մինչեւ ծածկէ

Երկրորդ շինք, պիտի կըրնայ և ոչ իսկ Մաս-
Շոպէլ զայն իմ կապանքներէս
Եւ զըմբռնակ իմ մայրցքէս:

Մարդասպանին որդէն վերայ
Արհաւիրքի երբը կ'առնայ,
Կը մըրըզէ զըմբռնակարկ
Եւ մենեայց երգն ահագնազը:

Երգն անկրթաւ որ հոգիները կը պըրկէ »:
(Ամերկերը դիզոյին Որեստոսի առջեւ: Ան-
սեղանէն, քարոն կոշիկներուն վրայ, կ'իշխէ ա-
նոնց նստն հսկայի մը պէս):

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ. « Որեառէս, Որեառէս: Մայրդ
սպաննեցիք:

ՈՐԵՍՏՍ. Այո:

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ. Պատմէ ինծի ինչպէս ողան-
նուեցաւ:

ՈՐԵՍՏՍ. (աւ ձեռքը վերցրնելով, յետոյ հա-
նելով վերադառնալով տակէն տար մը). Այո ձեռ-
քով, այո յետահասար զաշոյնով:

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ. Եւ չեմ գշջար:

ՈՐԵՍՏՍ. Ո՛չ:

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ. Եւ ո՛րպէս քեզի կեանք առաւ:

ՈՐԵՍՏՍ. Որով արդար եղաւ իր մահը:

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ (գարձուղիկ կերպով). • Մայ-
րասպան:

ՆԵՐՈՆ. (Յանկարծական գերադրգոտքանմով
իջնելով սեղանէն). Անգո՛ւթ մայր, վայրագ միւ-
ռէնէ՛ (ՄԱՐԿՈՅԱ) Թաղաւարական դաւապանիս
պէսաւ:

Պարզ ընդհատուած կը մնայ, Ջրաշարժին ծայ-
րը կը լռէ:

ԳՈՐԴԱՍ (մեղմով՝ Պարիկն). Կը ի՞նչի ահ:
Կրկնեցէք:

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ (մեծամեծ շարժումներով կը
վերակրին առաջին աղաղակը). Մայրասպան:

ՆԵՐՈՆ. Թաղաւարէ կ'ուզէր այն ամպաբշ-
տուհին:

ԵՍԽՆԵԱՆՆԵՐԸ. Մայրասպան:

ՆԵՐՈՆ. Եւ արդէն զէնքերը կը պատրաստէր,
և որ մը տեսնուեցաւ զորչներու միջեւ, կառ-
քին վրայ՝ սպեկապանը վարասպանկի մը մէջ,
նոր ծայրագոյն թիւն, կին մը:

Ներկաներուն մէջ կը տարածուի զարմացումի
շարժում մը և փութով կը սամնուի Տիգեղիմուս:

ԳՈՐԴԱՍ (Պարիկն, մեղմ ձայնով, արագոս-
քանմով). Կը բաւազուշէ ահ, դարձեք առաջին
սաղապան:

ՊԱՐԸ. Որեառէս, Որեառէս:

ՆԵՐՈՆ. Ո՛րեառէս ինչ:

ԳՈՐԴԱՍ (Պարիկն). Աւելի ուժով:

ՊԱՐԸ. Որեառէս, Որեառէս:

Խորը գոմոտով փորագոյն գրում խաւարչուտ
կամարին միջեւ, աշխողով՝ կ'երեւա Ազրիպ-
պինայի ուրուականը:

ՆԵՐՈՆ (կը տեսնէ զայն և կը գոչէ). Ազրիպ-
պինայ՝ Ազրիպպինայ:

ՊԱՐԸ (աւելի ուժով). Որեառէս, Որեառէս:

ՆԵՐՈՆ (խելով դիմակը և պատաստելով՝ վե-
րադրան և մեկդի հրելով ողորդական կոչիկ-
ները կը գոչէ). Ո՛չ, մէ, մէ: Ո՛րեառէս: Նե-
րոն եմ ես: Կարառէ՛ր այդ ուրուականը...
Մշտաւանջը այսպէս կը կարտասկուի...
ՏԻԳԵՂԻՄՈՍ (Ներկաներուն՝ որ կը յագոյնի,
կանայ). Լաւ թիւն:

Գորբիտա թողոյ լսելը իջած է երստշտաւա-
նին մէջ, Տեղաւոր միացած է միւսներուն, որոնք
սօտեցած են կանթեղաւարին տագնապալից:
Պարզ սամնուած Ներոնի մոլեգոմոլ թնկն ո՛ր փախած
ամենբերելը եղած է տեսարանի:

ՆԵՐՈՆ (երկայն հազգիտե՛ք մը ետքը, դառնա-
լով դէպ ի խորը). Հնէ և դէս... Ինծի կը
նայի: Ինծի կը նայի... Հոս սարսափը կ'ընկնէ
դիւ... (մեղմով). Մայր, ինչպէս ողջութեանդ
քայլերը կը լրանեցիր, ձեռած ալ նայել կ'ընես:

Դէմքն ու աչքերը կը ծածկէ մոռքով և կը
կառնայ, գլխիկոր, կ'ընէ ուրուակամին հան-
դիպակաց կողմէն:

ՆԵՐՈՆ. Վա՛յ ինչ: Ո՛վ կ'աղաւթ դիւ այն ար-
թաւն ալքերն: (միշտ դեմքը ծածկեմ) Կ'ա-
րտասանէ խօսքերը ձեռքերուն ափին մէջ. Դեռ
կը տեսնեմ զայն: Մեռած և ոչ մարած: (Ա-
գրիպպինա ձեռքը ծոցը կը տանի): Ներոն կը
տեսնէ զայն՝ տեսնէ իրեն նայելու. Մոցը կը
ցուցնէ: Հնէ, հոն հարուածեց զանի ձեռքիս
կայծակը... (բանալով դեմքը և գարձոտը):
Ո՛վ է դիւ ամբաստանողը: Ո՛չ, եւ չպաննեցի...
սուրբ է այն ձեռքը սուրբ մայրենի արեւնէն:
Հերակլէնէ էր: (Հասած է կանթեղաւարին ե-
զերքը, կը նշմարէ Հերակլէսը և կը գոչէ). Հե-
րակլէսը հոն գայ. Թաղ հոս գայ ահ:

Տիգեղիմուս և Գորբիտա անմիջապէս կը քռեն
Հերակլէսը և կը ստիպեն զինքը հրկով կանթե-
ղաւարին վրայ ելլելու:

ՆԵՐՈՆ (կորզելով Հերակլէսը Տիգեղիմուսի և
Գորբիտայի ձեռքերէն և գետիկ զորեղով). Սրի-
կայ: Գետին: Ան է մարդասպանը, նայի՛ մայր:
Եւ դուս ուրաջիք եթէ կը համարձակես: (Բո-
ւորովին ծածկ Հերակլէսի մարմնոյն վրայ, կը
քանէ անոր մագերէն, և կը շարունակէ ցած և
բարկացտոս ձայնով, հեռալով). Վատ: Կը դողա
դուս, կը պապանձիս, և սակայն ժայհեցար
խօսիլ երբ կը պատմէիր ինծի այն ծանոթածուտ
գիշերը... և հոն, ծովեզերքին վրայ... ամպով
անսպաս տուն մը, ուր կը վառի նստաղկոտ
լոյս մը: Միւս քրէէքուրներուն հետ կ'անցնին
սեմը... վերջին աղախինը կը փախէ... ա-
ռալ կ'անցնին: Տեսա՛ր առանձնաբխան մէջ կը
պտակէր, հոն, իր անկողինին վրայ... արթն-
ն Ազրիպպինայ... (քոս խօսքերը են, մտիկ ըրէ):
և ունէր... զեմքին վրայ նստաբեկաններուն
տագնապը: Վատաւէր: և նախ դուս ի՞նչուց
այն թաղծագին զլիսուն վրայ լախտի հա-
րուածը... և դու կ'ապրիս առանց մշտաւանջի:

ՏՐԳԵՂԻՆՈՍ. Մափահարեցէք. (միասնորոնք որ զարհուրած լին ծափահարեր):

Ազրիսպիկոմի ուրուակամը ամիւրեղով եղած է:

ՆԵՐՈՆ. Բաւ ամպարիշտ ծորակիչ վրան կը թափեմ վրէժառու եւ մեծահասակներու բարկութիւնը: Այ՛ս. առ բռնեց լաւաք: Վշտութիւնս ուրը: Անիկեւորս նենգը հինեց, ահաւասիկ ստանց գերելը: Ինծի ի՛նչ կը մնայ: Միայն մտածումը: (սարսափի մէջ սոսկոտելով): Ո՛հ, ահաւասակին զորութիւն մը կը բռնադատէ զիս հշտարիւն ըսելու: (Հերակլիտէս, յոստանատ կերպով): Գնա՛, պահուէ՛ս զնա, զնա: Այ երեւոյ խառնեմ: Դուն Մայրապաշտն զիմակն ես: (Այս խառնեմը ըսելով կը հրէ գանի կանթեղաշարք երաժշտարանին միացրեցող աստիճաններն ի վար, ոտք Տիգրէդիտու և Գորգիաս կը բանեն զիւրը: Հերակլէս կը փախչի պրետորական դռնէն):

ԱՏԵՂԻՆՈՍ. Ա՛հ, Յաղթանակ:
ՏՐԳԵՂԻՆՈՍ (խաղաղօրէն վրայ պսակներն նետելով). Քեզի տարբերին:

ԼՈՒԿԱՆՈՍ. Յաղթանակաւ Եսբելէսը:
ԿԱՆԻՍՏԵՆ ՕՐԹՈԴՂՆՍԻ (նետելով դրասանգներ և վարդեր և շարժելով իրենց քօրերը). Քեզի՛ վարդերը:

ԱՏԵՂԻՆՈՍ. Մափահարութիւններ, պսակներ և արմաւենիներ:

Ամէնը կը մնան Ներոնի ծաղիկներ, արմաւենիներ և դրասանգներ. վարդերու տուրափ մը կը տեղայ կանթեղաշարքի վրայ:

ԱՏԵՂԻՆՈՍ. Յաղթանակ:
ՆԵՐՈՆ (ծեծելով կատարօրէն ոտքերը կանթեղաշարքին վրայ և կոխակոտելով ծաղիկները). Անէ՛ք. դիւթութիւններս սեղ մըն է առ: (կը փախչի տեսարանէն, կ'իջնէ երաժշտարանի ճախակողմի աստիճաններէն):

Նոյն ատեն՝ աշակող՛ի պրետորական դռնէն կը մտնէ Աստրիկա: Կը յառաջէ՛ թաղուկներն երկնցուցած, ստանաւորով, զնցելով արկի մէջ օծերու կոյտ մը: Չայն տեսնելով ամէնը կը փախչի և իրենց ըմթալքին միտքով՝ ոտները կը զարնուին բազմոցներուն և սիւղամլին. Հաները վար կը զորիկն և կը մայրիկ:

ՏՐԳԵՂԻՆՈՍ (Ներոնին՝ փախչելով). Ա՛հ, փախի՛ր:

ԼՈՒԿԱՆՈՍ (փախչելով). Փախի՛ր:
ՈՒՐԵՆ ՉԱՍԵՆԻ. Փախի՛ր:
ՆԵՐՈՆ (անշարժ մայելով Աստրիկայի). Աստրիկա:

Մուկի մուկիքը որ կը բարձրանամ դէպ ի հոտայ երկիւրը, երկնայով կը փայլակաման և կը խտաման: Ներոնի մտաւորումն է միայն որ լուսաւորուած է հիմայ այն արեւատուր ցոյթն: Թաղեւորին խորը, տեսարանին մակաւորին վրայ,

կը փայլին ոսկի գրեթե՛ որովք այս գրուածը կը կազմեն. ՆԵՐՈՆ, ԿԵՍԱՐ:

Կամթեղաշարքի մերթս գտնուած միջոցին մէջ մնացած են միայն Աստրիկա և Ներոն. իրարու կը մային շմորած: Աստրիկան՝ քիչ հեռու այն սնմէմ՝ ուրիշ երեւցու, կը սեղմէ դեռ արկին մէջ՝ օծելով:

ՆԵՐՈՆ (յայտնորէն). Դո՛ն ես, թէ դրասականի կամ թէ տեսարանական ուրուական մը: Թէ՛ երազ մը, կամ ստուեր մը խղիւս խայթերուն... - Ո՛չ, փախած ամէնքը, ուրեմն ցնորք մըն ես դուն: Ի՛նչ է միտքը:
ԱՍՏԵՐԻԱ (սկար ճայնով). Ապանէ՛ զիս:

Ներոն՝ հետաքրքրութեամբ և առանց զարհուրելու կը դիտէ զամի գրկաւորին մէջէն:

ՆԵՐՈՆ. Կը խառն: Մեծք կը լսէ: Դուն կը խառն և կը ծարրես մահն ու զիս, զիս՝ որ տեսած եմ զքեզ, ես զնիւն օրհասականներուն, այս զհարով, օծերու. հազար հանգոյցներուն միջեւ, ազնապաւ զարպած:

ԱՍՏԵՐԻԱ (կը մտնեալ՝ արագութեամբ վառող բռնութեամբ, և կը գոլէ). Ինծի նայէ:

ՆԵՐՈՆ. Ի՛նչ կ'ընես:

ԱՍՏԵՐԻԱ (նետելով օծերուն կտիկի հրաշքի թափախին մէջ). Ես այսպէս կը վառեմ... (Ներոն աստիճանի շարժում մը կ'ընէ: Աստրիկա ցոցնելով պայտը օծելով). Ես այսպէս կը կրեմ ՆԵՐՈՆ. Գիշերային բուս. կապշտ երկնեայ, մոլորական Գիշերային, Աստրիկա, նայէ: Յիմարութիւնը նորէն կը բորբոքէ: Դուն ուրուականներուն վրայ կը թաղաւորես, ես կը ստեղծեմ զանոնք: Նայէ, ահաւոր բան է կենդանի Աստուածի մը ձեռքը ինչպէս...
ԱՍՏԵՐԻԱ. Ո՛հ, այ՛, խղիւս, ապանէ՛ զիս: Ես հէք թափառաւորիկ հարս մըն եմ օծերուն թղիւն մահաբեր չէ իմ ցեղին, ուրիշ մահ մը փնտռէ, աղաւառէ ինծի վրէժը: Ես կրեմ այսպէս պիտի հալածեմ զքեզ, միշտ, յափշտակաւ զուստ մը: Դուրիշ թղիւն, յարձանգէ՛ք ձգուած, վրան զի իմ Աստուածս ես դուն: Վասն զի քեզ կը պաշտեն:

ՆԵՐՈՆ (նոզին յարձակումով, զարշակ իմաստին զայն մը). Մարտի, ուրուական, երազ, Աստուածուհի, ի՛նչ ալ ըլլաւ, կը ապանեմ ասոր կայսրի մէջ:

ԱՍՏԵՐԻԱ (հարտաւորէ վագելով). Չարի զիս և պիտի դիտես:

ՆԵՐՈՆ (վերցրելով գէներ Աստրիկայի վրայ և հարտաւորէ վագելով). Խղիւս խայթ, մեծք: (Ստրիկա խորտակուի):
ՆԵՐՈՆ (զետիկն նետելով գէներ). Թաւորունական զաշտի:

Աստրիկա կը համէ փութով փորիկ սլաք մը՝ զոր կը կրէ մագնքուն մէջ:

ԱՍՏԵՐԻԱ (տայով սաքը Ներոնի). Ա՛հ, ՆԵՐՈՆ (Քիչ մը շարտարմէ ետքը, ասանց առնելու Աստրիկայի սաքը). Ո՛վ ապերաւս կիս, Գրչափ կ'արհամարհես և օրչափ կը սերես զիս:

ՏՈՌՈՐ ԵՒ ՀՆԻՍԼԻՈՐ ԶԱՅՆ ՄԸ. Զայն Արեւելքէն,
ՆԵՐՈՆ. Ետեմ անհմարա՛ն, Աստորիայի, մինչ կը
տեսնէ զեւս այն աղաքապը). Մտիկ Ըրէ, մտիկ
Ըրէ.....

ԶԱՅՆԸ. Զայն Արեւմտաքէն. Վայ Հոսմայ,
ՆԵՐՈՆ. Ետեմ զԵրեւն ի վեր այն հաջիւնը կը
թուի մեծ հրեշտիկ վրայ և ծաւիւր կը վերանայ,
կը վերանայ, Հոսմայ ուրուակաւնը, անհոսն
խառնկէն:

ԱՍՏՈՐԻԱ. Խարոյկին առաջին կայսէջն տուի:
ՆԵՐՈՆ. Դա՛ն:

ԱՍՏՈՐԻԱ. Այ՛, յետայ, դա՛ն, բոցը տարտ-
ծեցին: (ռոգնակի). Կրակին մէջ միացանք:

ՆԵՐՈՆ. Մի թշուար զեռ.....

ԱՍՏՈՐԻԱ. Երեքէ, երեքէ:

ՆԵՐՈՆ (կը նստի Աստորիայի հետ երեքքիկ-
նեան բազմոցին վրայ). Յետոյ դիտելով սար-
ապահաւար խաւարչոյին պարսպադրիւնը պրե-
տորական մէկ դրամ կը մոմնէ). Այն մաթ-
անքը կը հասկացնէ զիս: (կը ժածկէ մար-
մինը և կը պանծէ զիւրը քնձենիի մը մագնդռան
գէթ որ ձգուած է բազմոցին վրայ):

ՎԵՐԵՄՄԱՆԱԿԱ ԶԱՅՆ ՄԸ (աջակողմի պրետո-
րական դրամ աղաքաւորէն). Մեռելները յա-
ւաթիւն պիտի առնեն:

ՆԵՐՈՆ (զարհոյրած). Աստորիա:

Կը դառնայ և տուկա տուկա կ'որոշէ զար-
նուրիկ տեսիլք մը. մոզայիզի ապամոլարամե-
տակամ դէմքերը ուր կանթեղաշարին ճիւղը կը
զարդարեմ յատկօրէն կը փոխուին և կ'ընտել-
ղիակները կրկնեն մէջ տանջուած Դիրկէներում:
Մարմիններ են կիներու և մեռած օրփողներու,
որքերակամ խնամմով, Յայտնութեան կապոյտ
և տկար ըջիթ մը մէջ:

ՆԵՐՈՆ (խօսելով քանդագոյնողի մը պէս, և
դիտելով Դիրկէներուն տեսիլքը). Այ՛.... կը
հանչեմք զեք:

ԱՍՏՈՐԻԱ. Որո՛ւ հետ կը խօսիս:

ՆԵՐՈՆ. Ռաբբիա.....

ԱՍՏՈՐԻԱ. Մի տար այն անանք.....

ՆԵՐՈՆ (միշտ սենեռան տեսիլքին վրայ) Այն
որ Դիրկէներուն մէջ մեռաւ:

ԱՍՏՈՐԻԱ. Մի նայի:

ՆԵՐՈՆ (ցատկելով և ապաշինելով Բակըրսի
սեղանին ոտքը). Ո՛հ, վիաները վրաս կը յար-
ձակին:

ԱՍՏՈՐԻԱ. Մեռածը զիս:

Աստորիա բռնած է զեռ փոքր դաշոյնը զոր
տուած է Ներոնի և գաղտնի կերպով իւր սիւսը
կը սկսէ:

ԱՍՏՈՐԻԱ. Ա՛հ, Ռաբբիաթիւն, (և անկեղբան
կը մնայ Ներոնի գիրկէն):

ՆԵՐՈՆ. Ի՛նչ կ'ընես.... Կարեւոր: Սորադ
մէջ մեծեղբի ուղարկ:

Աստորիա մեռած գետնի կը զլլի, թլիսն
էլին ոտքը:

ՆԵՐՈՆ. Դա՛ն ալ ինծիք զաստիճ. կ'ըլլան:

Կը փախլի դէպ ի աշակողմում պրետորա-
կան դուռը, խախտուած ուրուակամներով, Կը
հոնկն երկնքը փողոքու ապսպրելի գոլիմմեր:

ՆԵՐՈՆ. Կը պայթէ վրաս անձեք որոտու-
նէր: (և կը փախլի միշտ գոտար, խախտուած
անէրի զարհոյրելի ոտքանակներով, որոնք
մոտարը կը բմբեն):

ՆԵՐՈՆ. Արեւիկ կ'աճի: Սաակու՛մ (Մէկ քա-
նին մատանանիջ կ'ընէ):

ՆԵՐՈՆ. Բրիտանիկոս: Դա՛մտեմ, Ոկտաւիա,
Տարկուատոս Սիլուս: Ինչ որ կը սպաննեմ
յարաթիւն կ'առնէ: (և քողորմիկ զարհոյրած
իւր քառորդին տեսարանին վրայ կ'ընէ) գրկե-
լոս Արեւնաի արձանին ժոռնիկը գոլելով). Ա-
պա՛հէն, ապա՛հէն:

ՍԱՐՍԱԹԵԼԻ ԶԱՅՆ ՄԸ (Խրքեա բազմոցեան,
խորեւ). Ինչպէ՛ Բաղդա՛ն. կը վառի Սադրու:
ՆԵՐՈՆ (յոռնահատարար). Գոռնէ ինձի հետ
մարը մանէ, փայլատակէ և փչէ: Ծածկեցէ՛ք
զիս: Մի լեռներ:

ԶԱՅՆԸ. Վայ Հոսմայ:

ՆԵՐՈՆ. Թաղեցէ՛ք զիս, մի բռնե՛ր:

Նե՛, ոմ կը փորձէ փախլիլ այրուական դռնէն
որ խաղնալով խորն է. ուրիշ ուրուակամներ կը
զարհոյրեցնեն զինքը սեմին վրայ:

ՆԵՐՈՆ. Ա՛հ, ա՛ր պիտի փախլիս: Ո՛ր զոնե-
րէն:

Կը փորձէ ծախակողմի դուռը. ուրիշ ուրուա-
կամներ կ'ընեն:

ՆԵՐՈՆ. Հա՛թի Մա՛հ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ (մօտենալով). Ո՛հ:

ՆԵՐՈՆ. Հա՛թի Մա՛հ:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ (մօտենալով). Ո՛հ:

ՆԵՐՈՆ. Հա՛թի Մա՛հ:

Գետնի կը դողայ, Խորը գամուղ տեսարանիմ
ամրող իստը կը տատանի կը ծախլուի մինչև
սարքոնսիւսն դուռը. Այն պատարտածքով կը
սեմնուի հետում Ներոնի պարտկաններում մէջ
բոցն ու հանքը քրիստոնեաներում հետ՝ որոնք
կը վառվի կապուած ելլալով ցեցերու վրայ:

ՆԵՐՈՆ (քառաշար Պաշտասի արձանին). Եր-
կեր է զիս, Կա՛մարները կը փչին:
ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ (մօտենալով Ներոնի և քա-
ղախին երկնքներով զիս ի այն բոցալա-
տարիներով). Նայէ:

ՆԵՐՈՆ. Կը տեսնեմ Քրիստոնեաները հրա-
տա՛լը: Զիւթին մէջ, կենդանի ջահեր:

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ (զարհոյրելի կերպով). Հա-
սած է բարկութեան օրը:

Ո՛, ոսումներ երկնքիմ մէջ:

Խոր լուծիւմ մը կը յաշորէ:

Ներոն Պաշտասի սեղանիմ ոտքի ինկած է:

Ուրուակամներ մը կը մօտ են:

ՆԵՐՈՆ (եղբելով դանդաղորէն). Բայց պղինձին
որտա՛ր պիտի աներեւաթացնէ Դոմսթին ա-
նարգ գունդը:

Այսպէս ըսելով կը մօտեմայ Աստուածութիւն վաճառիմ :

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ : Անթիւն յաւաքեալ :

Ներոմ կը զարմէ բլրեցով Պալատի Վարձովիմ որ լոսորիւմ մը կ'արծակի :

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ (մօտեմայով Ներոմի, աւելի ահաւոր կերպով) : Անթիւն :

Ներոմ աւելի ուժով կը զարմէ վաճառիմ :

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ : (գրեթէ անոր գլխուն) : Անթիւն յաւաքեալ :

Ներոմ կը փորձէ երբորդ ամզում մըն ալ զարմել վաճառիմ, ըսցաւ կ'ըմսայ գետիմ մուս... դած, միմյնեւ քոյր տնտեսարարը կը մթնմայ և կը պայթի որոտումիմ ճայթիմը :

ՎԵՐԱ ՈՂԵՐԳՈՒՄԻՆ :

ԹՐԴՄ. Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ-ԲՈՇԱՆԵՐ

ԵՒ

ՆՐԱՆՑ ՌԵՍՈՒՄԵՆՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

ԱՍՏՆ

ՀԱՅ-ԲՈՇԱՆԵՐԻ մասին խօսել ցանկա-
ցողը, անշուշտ պարտաւարած է յիշատա-
կել ամենից առաջ, աշխարհիս ամէն կողմ
ցրած ընդհանուր գնչուններին, որոնց զա-
նազան երկրներում, կոչում են զանազան
անուններով : Եւրոպայում նրանց անունում
են յանձնագիր, ցիգան, յիպսի, թիւրքիայում՝
չինգեհէ, Պարսկաստանում՝ կարայի և հայե-
րի մէջ՝ քուշ կամ մաղազարձ : Չր նալելով
այդպիսի տարբեր անունների, այլ և մի-
մանցից բաւական տարբերող տարազի,
բարբի և կրօնի, բոլոր այդ գնչունները, ի
թիւս որոց նաեւ հայ-բոշաները, պատկա-
նում են մի ընդհանուր ցեղի : Տարբերու-
թիւնը յառաջացել է միաշխարհի ազդեցու-
թիւններին և, իրենց գնչունների, յօգուտ
իրենց գոյութեան, ամէն տեղի պայմանների
հետ պիտութեամբ հաշտելու հանգամանքից :
Գնչուն ընդունում է այն ժողովրդի կրօնը,
տարազը և բարբերի մեծ մասը, որի մէջ

նա յաջողում է շահել և ապրել : Չր նալի-
լով յարմարելու այդքան ճկունութեան,
գնչուն ամէն տեղ պահպանել է իր ցեղա-
կան ինքնուրոյն շատ յատկութիւններ — թա-
փառականութեան ոգին, մարդաբանական
տիպարը, արհեստները և եթէ իր բուն լե-
զուի քերականութիւնը կորցրել է, յաջողել
է պահել շատ բաների արմատներ և իր
ցեղակցի հետ խօսում է իր բուն — ազգային
լեզուով : Այդպէս են Եւրոպայի, Ռուսիոյ,
Թիւրքիոյ գնչունները, այդպէս են նաեւ հայ-
բոշաները :

Գնչուններին ընդհանրապէս՝ ուսումնասի-
րողներ եղել են շատ : Յայտնի են Բաստայեար,
Պօտա, Միկելոյիչ, Կոպերնիցկի, Արթանո
Կոլոյչի և այլն : Ասիական գնչուններին՝ ա-
մենից առաջ ուսումնասիրեց Պասպատի, որ
իր հետազոտութիւնների արդիւնքը մապարեց
1870 թւին ֆրանսերէն լեզուով (*Etudes sur
les tchinghianés 1870 Constantinople*) : Այդ
հազադիտ գրքում, Պասպատին ամէն
կողմով ուսումնասիրել է թիւրք գնչունների
և մի քանի երեսներ էլ ունի հայ-բոշաների
մասին գրած :

Հայ-բոշաների մասին առաջին անգամ,
առանձնապէս խօսում է մի վենետիկեան —
Հ. Ն. Վ. Սարգսեան (*Տեղեկագիր ի փոքր
և ի Մեծ Հայք*) շատ համառօտ, անւանե-
լով նոցա « խանիճաղանճ եգիպտական ազ-
գի », (Եր. 81—82) : Հ. Սարգսեանը սակաւ;
գրեթէ 20—30 տող է ներում նոցա, և եթէ
արձանագրել է 40 բառ բոշաների լեզուից,
այդ բաներն էլ նա անւանում է մի հնա-
րած լեզուի բաներ, որոնք սակայն բուն գրն-
չական լեզուի և սանսկրիտներին մօտ բա-
ներ են :

Իսկ հայ-բոշաներին, ինչպէս և առ հա-
սարակ բոլոր գնչուններին եգիպտացի համա-
րելու սխալը՝ երկար ժամանակ գործել են
բոլոր գնչուաբանները : Գնչունները մոտացած
լինելով իրենց քնիկ հայրենիքը, որ նոքա
թողել էին զարբերից ի վեր, և յիշելով վեր-
ջին բնակավայր — Եգիպտոսը, իրենց իրենց
Եգիպտացիներ են անւանել : Հունգարիայում
մինչև այժմ իսկ նոցա կոչում են *Բարաոհ
ուպեհ* (Փարաունի ժողովուրդ) : Սակայն